

Znaczenie przynależności do grupy religijnej
(w tym służby liturgicznej) dla kształtowania się wybranych
aspektów psychologicznego funkcjonowania młodych katolików.

Refleksje w oparciu o badania kwestionariuszowe

Natalia Pilarska

Bydgoszcz 2016

Plan wystąpienia

**Uzasadnienie
problemu**

**Metodologia
badania**

**Wyniki
badania**

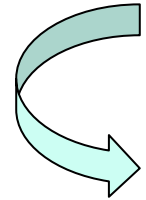
**Wnioski
i implikacje
badania**

Uzasadnienie problemu

Przedmiot badań

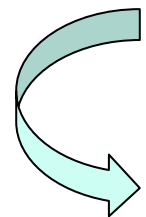
- Przedmiotem badań są **strategie religijnego radzenia sobie ze stresem** (Pargament, 1997) stosowane przez młodych katolików przynależących i nieprzynależących do wspólnot religijnych, takich jak: formacja modlitewna, służba liturgiczna oraz diakonia muzyczna.
- W badaniach uwzględniono centralne struktury psychologiczne, jakimi są **tożsamość** (Luyckx i in., 2006) i **system wartości** (Schwartz i in., 2012) i poszukiwano ich znaczenia dla wyboru religijnych strategii radzenia sobie ze stresem przez młodych ludzi.
- Dodatkowo została podjęta kwestia znaczenia **doświadczanego stresu i satysfakcji z życia** osób badanych.

Uzasadnienie realizacji badań

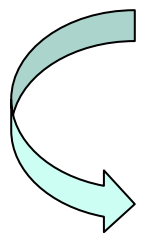
- Ponowoczesność i tendencja do indywidualizacji życia (Žurko, 1994; Bauman, 2000; Giddens, 2008; Polak, 2011; Sowa-Behtane, 2015);

- Wzrastająca ilość wspólnot religijnych (GUS 2008);

- Koncentracja badań w psychologii religii na grupach osób dorosłych (Pargament i in., 2001, Mattis, 2002, Bosworth i in., 2003, Raab, 2007, Lowis i in., 2009);

- Okres dorastania i wczesnej dorosłości czasem dynamicznych zmian (Walesa, 2005; Oleszkowicz, 2006, Trempała, 2015, Czerwińska-Jasiewicz, 2015);

- Koncentracja badań w psychologii religii na grupach klinicznych i psychopatologii (Petts i Jolliff, 2008; Carpenter, Laney, Mezulis, 2012; Mason, Spoth, 2011; McNamara, Johnson, Burns, McCorkle, 2010);

- Wzbogacenie i pogłębienie wiedzy na temat skutecznych form wspomaganie rozwoju młodych ludzi;

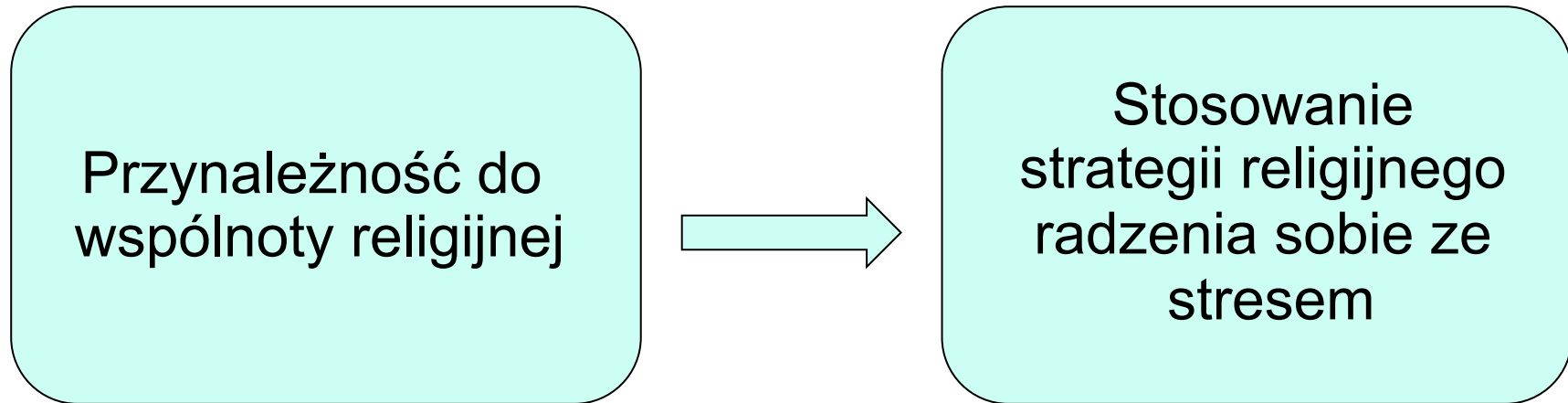
- Ograniczona wiedza psychologów na temat członków grup religijnych i konieczność weryfikacji konstruktywności przynależności do wspólnot religijnych dla młodych ludzi.

Metodologia badania

Cele badań

1. **Charakterystyka** grupy osób badanych;
2. Poznanie różnic wynikających ze względu na zmienną **przynależność do wspólnoty religijnej**;
3. Poznanie związków pomiędzy pozostałymi **zmiennymi niezależnymi** a częstością stosowania strategii religijnego radzenia sobie ze stresem;
4. Wyjaśnienie znaczenia **zmiennych kontrolowanych** dla wyboru częstości stosowania strategii religijnego radzenia sobie ze stresem, preferowanych wartości i rozwoju wymiarów tożsamości młodych katolików;
5. Opis i wyjaśnienie roli preferowanych wartości i statusu tożsamości jako **moderatorów** pomiędzy przynależnością do wspólnot religijnych a częstością stosowania religijnych strategii radzenia sobie ze stresem.

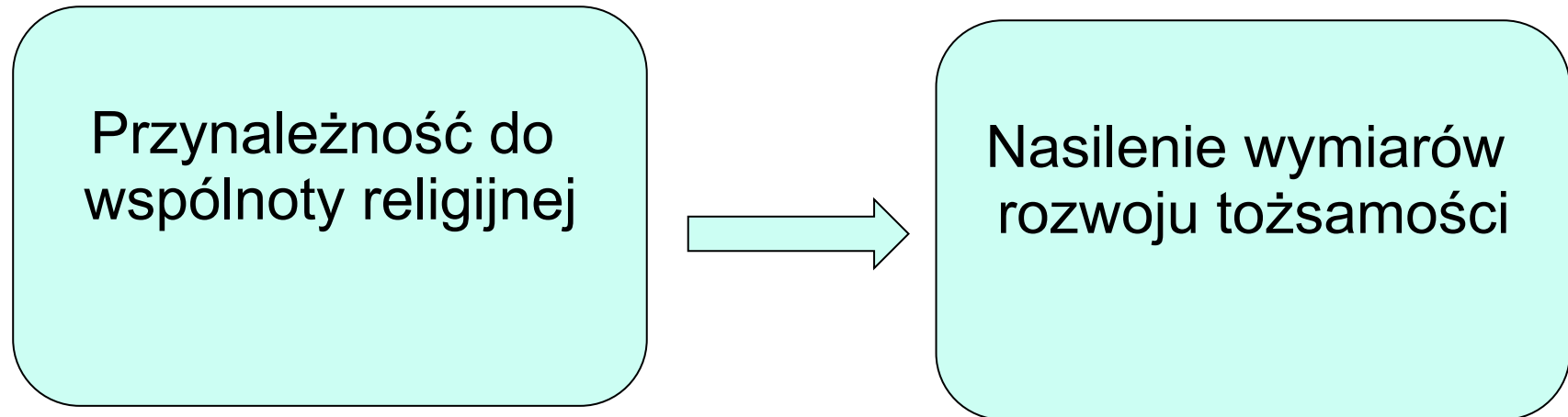
Schemat zakładanych zależności

Zdaniem Pargamenta (1997) religijne radzenie sobie ze stresem osiąga wyższe wyniki wtedy, gdy religia jest istotnym elementem systemu orientacyjnego, czyli im wyższy jest poziom dostępności zasobów religijnego radzenia sobie ze stresem.

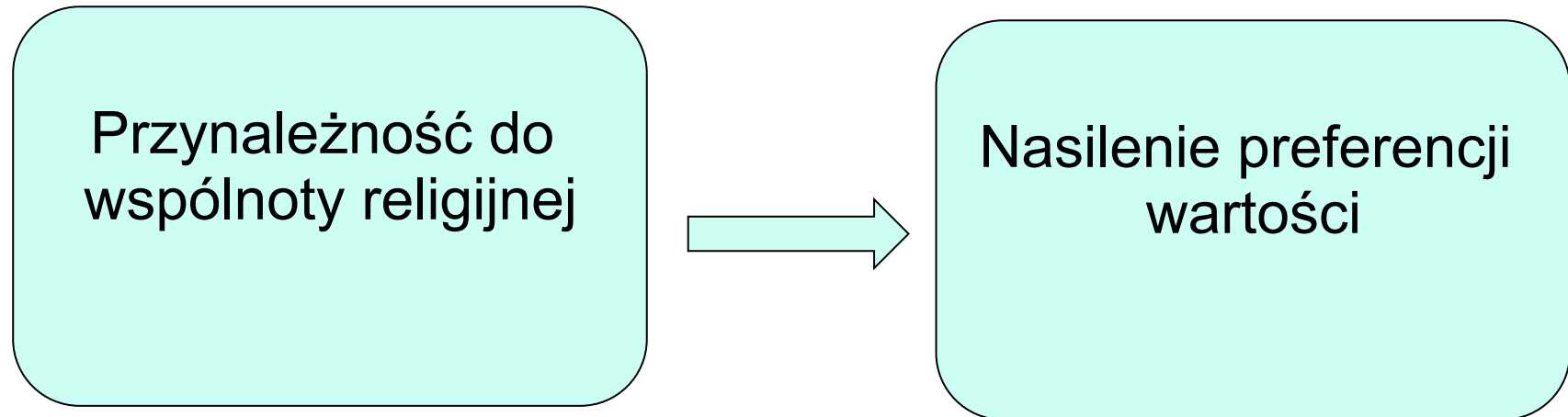
Wraz ze wzrostem zaangażowania religijnego, częstsze jest stosowanie religijnych strategii radzenia sobie ze stresem (Talik, 2013).

Schemat zakładanych zależności

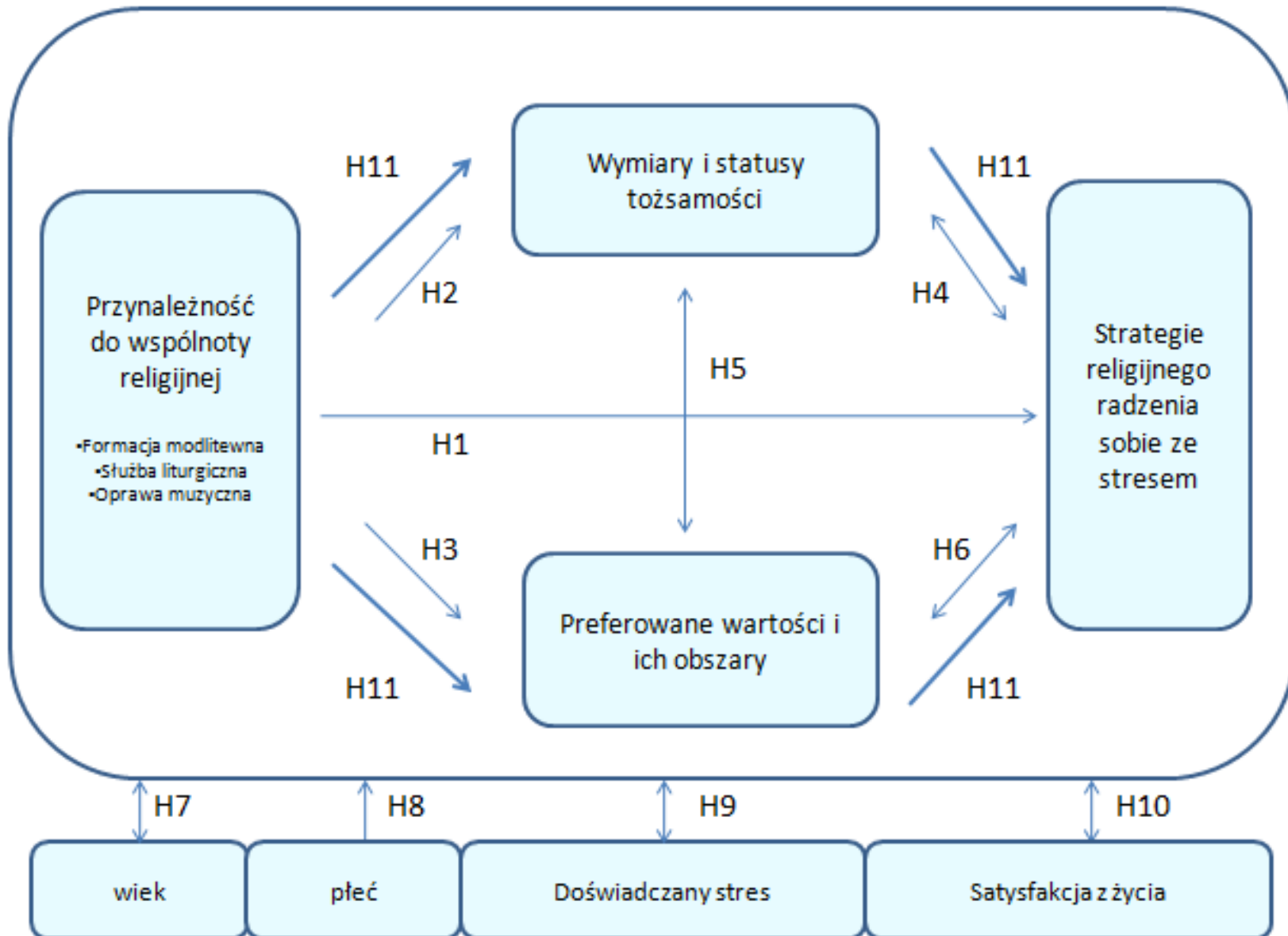
Wspólnota religijna, dostępna jednostce, stwarza dla niej określony kontekst rozwoju psychospołecznego, w tym rozwoju wymiarów i statusów tożsamości (Pargament i in., 2001).

Schemat zakładanych zależności

Większe zaangażowanie w praktyki religijne sprzyja ekspresji silniejszego zobowiązania się do wartości religijnych (King i in., 1997).

Model badań własnych

Ryc. 1. Model badań własnych

Pytania badawcze

Pytania 1-3

Czy przynależność do wspólnot religijnych różnicuje wybór religijnych strategii radzenia sobie ze stresem, rozwój wymiarów tożsamości i system preferowanych wartości? Jeśli tak, to jak?

Pytania 4-6

Czy istnieją związki pomiędzy wyborem religijnych strategii radzenia sobie ze stresem, rozwojem wymiarów tożsamości i systemem preferowanych wartości? Jeśli tak, to jakie?

Pytania 7-10

Czy zmienne kontrolowane wiążą się z wyborem religijnych strategii radzenia sobie ze stresem, rozwojem wymiarów tożsamości i systemem preferowanych wartości? Jeśli tak, to jak?

Pytanie 11

Czy preferowane obszary wartości i posiadane statusy tożsamości są moderatorami pomiędzy przynależnością do wspólnot religijnych a religijnym radzeniem sobie ze stresem?

Operacjonalizacja zmiennych

Zmienna niezależna główna

Przynależność do wspólnoty religijnej

„wspólnota religijna to zbiór osób pozostających w relacji z Bogiem i ze sobą nawzajem, a sposób istnienia w grupie określają normy przyjęte przez grupę, które dotyczą zarówno praktyk religijnych (sposób sprawowania kultu); wzajemnych interakcji oraz wspólnie wykonywanych zadań” (Kusz, 2007, s. 3).

- Przynależność do wspólnoty modlitewnej,
- **Przynależność do służby liturgicznej,**
- Przynależność do przyparafialnego zespołu muzycznego.

Zmienna zależna

Religijne radzenie sobie ze stresem

„ciągle zmieniający się proces, przez który jednostka próbuje zrozumieć i sprostać znaczącym osobistym lub sytuacyjnym wymaganiom w swoim życiu” (Talik, Szewczyk, 2008, s. 516; Pargament, 1997).

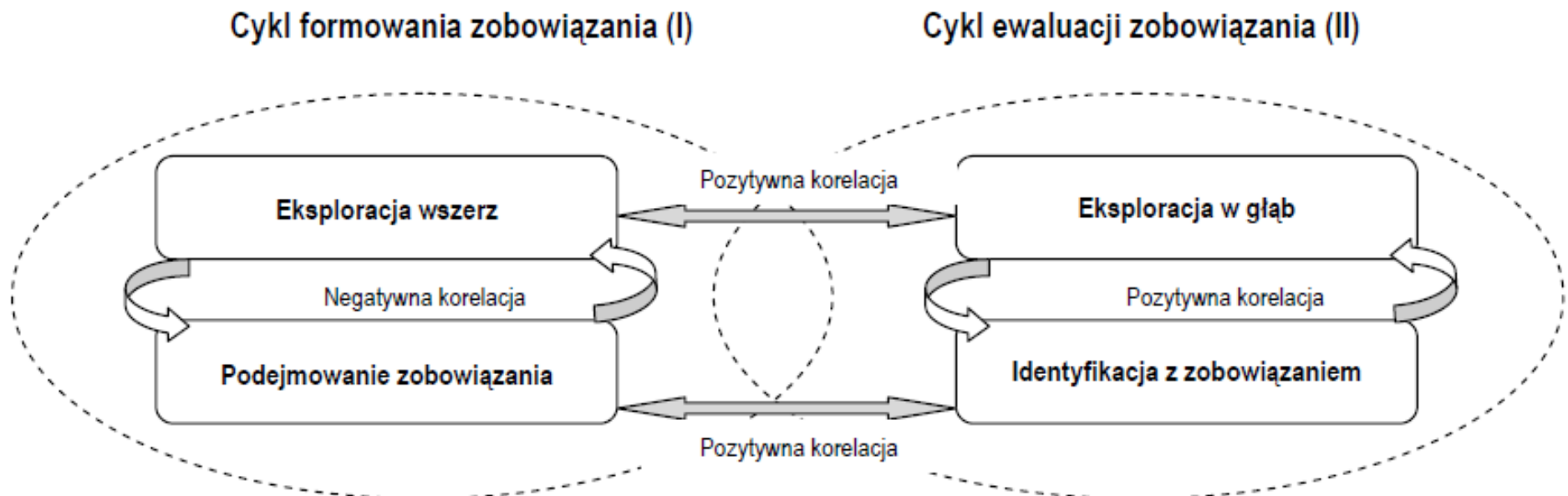
Wyróżniono 16 strategii:

- **9 pozytywnych** (*Przemiana życia, Poddanie się woli Boga, Szukanie wsparcia w Kościele, Koncentracja religijna, Współpraca z Bogiem, Błaganie o bezpośrednią interwencję, Wsparcie Duchowe, Wierność praktykom religijnym, Pozytywne przewartościowanie religijne*)
- **7 negatywnych** (*Karzący Bóg, Samodzielne radzenie sobie, Demoniczne przewartościowanie, Bierność religijna, Niezadowolenie z Boga, Kwestionowanie mocy Boga, Niezadowolenie i kwestionowanie Kościoła*)

Zmienna niezależna (moderator)

Wymiary rozwoju tożsamości

Model Podwójnego Cyklu Formowania się Tożsamości (*Dual-Cycle Model of Identity Formation*) opisuje procesy eksploracji i zobowiązania jako złożone, wieloetapowe i dynamiczne cykle (Luyckx i in., 2006).

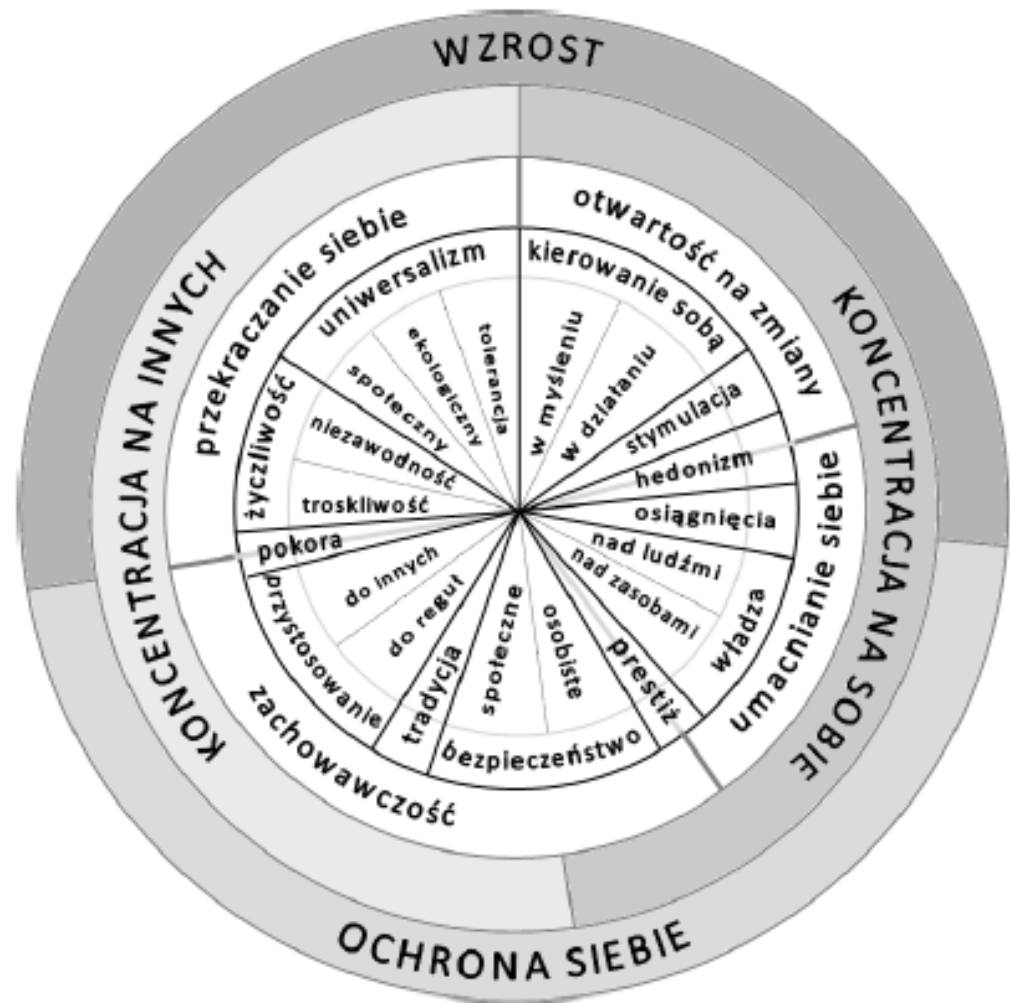
Ryc. 2. Model Podwójnego Cyklu Formowania się Tożsamości

Źródło: Opracowanie A. I. Brzezińska (2010, s. 4) na podstawie: Luyckx, Goossens, Soenens (2006)

Zmienna niezależna (moderator)

Wartości i ich obszary

Wartości to „stałe przekonanie, iż określone postępowanie lub ostateczny cel życia jest indywidualnie i społecznie bardziej atrakcyjny niż inne sposoby zachowania się oraz inne cele życiowe (...), są to więc pewne standardy kierujące ludzką aktywnością” (Rokeach, 1973).

Ryc. 3. Wartości w modelu zmodyfikowanym

Źródło: Opracowanie Jan Ciecuch (2013b, s. 43) na podstawie: Schwartz i in., 2012.

Zmienne kontrolowane

- Wiek;
- Płeć;
- Miejsce zamieszkania;
- Deklaracja wiary w Boga;
- Ilość czasu poświęcana na praktyki religijne;
- Czas przynależności do wspólnoty;
- Funkcja pełniona we wspólnocie;
- Doświadczany stres i jego obszary;
- Satysfakcja z życia.

Narzędzia badawcze

- Kwestionariusz RCOPE (*The Religious Coping Questionnaire*) autorstwa Kennetha I. Pargamenta, w polskiej adaptacji Elżbiety Talik i Leszka Szewczyka (2008);
- Portretowy Kwestionariusz Wartości PVQ2-m (*Portrait Values Questionnaire*) autorstwa Shaloma Schwartz, w polskiej adaptacji Jana Ciecucha (2012);
- Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości DIDS (*Dimensions of Identity Development Scale*) autorstwa K. Luyckxa, S. Schwartz, M. D. Berzonsky'ego, B. Soenensa, M. Vansteenkiste'a, I. Smitsa, L. Goossensa, w polskiej adaptacji Anny Izabeli Brzezińskiej i Konrada Piotrowskiego (2009);
- Autorska ankieta, umożliwiająca zebranie podstawowych danych, takich jak: płeć, wiek, przynależność do wspólnoty (lub brak przynależności) i jej rodzaj, czas przynależności do wspólnoty religijnej, ilość czasu poświęcanego na praktyki religijne, poziom doświadczanego stresu, jego obszary, nasilenie stresu w tychże obszarach oraz satysfakcja z życia.

Charakterystyka badanych

- W badaniu wzięło udział 407 osób.
- Dobór osób badanych do próby miał charakter celowy – kryterium wiek (13-28 lat), deklaracja wiary w Boga oraz przynależność do wspólnoty religijnej. W grupie kontrolnej badani byli w podobnym wieku, deklarowali wiarę w Boga, jednakże nie przynależeli do wspólnoty religijnej.
- Grupa badana obejmowała trzy podgrupy wiekowe (od 13. do 28. roku życia), które zostały wyodrębnione na podstawie koncepcji rozwoju D. Levinsona (1978).
- Osoby badane przynależały do formacji modlitewnych, przykościelnych zespołów muzycznych oraz do służby liturgicznej.
- Średnia wieku osób badanych przynależących do wspólnoty religijnej wynosiła $M = 17$ lat i 11 miesięcy przy odchyleniu standardowym $SD = 2,75$, a w grupie osób nieprzynależących do wspólnot religijnych – $M = 17$ lat i 5 miesięcy przy odchyleniu standardowym $SD = 2,09$.

Wyniki badań

Wyniki badań

Różnice wynikające ze względu zmiennej **przynależność do wspólnot religijnych** dla zmiennych zależnych (H_1 - H_3)

Związki pomiędzy zmiennymi zależnymi (H_4 - H_6)

Znaczenie wieku, płci, doświadczanego stresu i **satysfakcji z życia** dla badanych zmiennych (H_7 - H_{10})

Moderacja związku pomiędzy przynależnością do wspólnoty religijnej a częstością stosowania religijnych strategii radzenia sobie ze stresem (H_{11})

Przynależność do wspólnoty religijnej a religijne radzenia sobie ze stresem (H_1)

Tabela 1. Różnice pomiędzy częstością stosowania strategii religijnego radzenia sobie ze stresem pomiędzy porównywanymi grupami ze względu na przynależność do wspólnoty (Test U Manna-Whitneya)

strategia	Z	poziom p	Z Popraw	poziom p
Przm	6,472	0,000	6,491	0,000
Pdn	6,779	0,000	6,822	0,000
Wsp K	7,867	0,000	7,917	0,000
Koncentr	6,022	0,000	6,049	0,000
Współpr	7,723	0,000	7,746	0,000
Interw	5,108	0,000	5,137	0,000
Wsp D	7,236	0,000	7,269	0,000
Prakt	8,505	0,000	8,516	0,000
Pozyt P	7,435	0,000	7,480	0,000
Kar	1,718	0,086	1,726	0,084
Samodz	-2,709	0,007	-2,723	0,006
Dem	4,117	0,000	4,181	0,000
Biern	4,422	0,000	4,469	0,000
Nzd B	0,256	0,798	0,257	0,797
Kwest	-1,228	0,219	-1,238	0,216
Nzd K	0,598	0,550	0,612	0,540
pozytywne	8,372	0,000	8,373	0,000
negatywne	1,286	0,198	1,287	0,198

Przynależność do wspólnoty religijnej a religijne radzenia sobie ze stresem (H_1)

Tabela 2. Różnice w częstości stosowania strategii pomiędzy grupami osób należących do odmiennych wspólnot religijnych (Test rang Kruskala-Wallisa)

Strategia	Df	H=)	poziom p
Przm	(3, N=177)	14,389	0,002
Pdn	(3, N=177)	15,194	0,002
Wsp_K	(3, N=177)	6,023	0,111
Koncentr	(3, N=177)	3,464	0,326
Współpr	(3, N=177)	18,011	0,000
Interw	(3, N=177)	10,564	0,014
Wsp_D	(3, N=177)	8,966	0,030
Prakt	(3, N=177)	21,766	0,000
Pozyt_P	(3, N=177)	12,059	0,007
Kar	(3, N=177)	4,696	0,196
Samodz	(3, N=177)	7,158	0,067
Dem	(3, N=177)	3,856	0,277
Biern	(3, N=177)	3,069	0,381
Nzd_B	(3, N=177)	5,188	0,159
Kwest	(3, N=177)	3,279	0,351
Nzd_K	(3, N=177)	2,457	0,483
Pozytywne	(3, N=177)	20,533	0,000
Negatywne	(3, N=177)	6,082	0,108

Tabela 3. Częstość stosowania strategii religijnego radzenia sobie ze stresem w grupach osób przynależących do odmiennych wspólnot religijnych

Rodzaj stosowanych strategii	służba liturgiczna		oprawa muzyczna		formacja modlitewna		Różne	
Pozytywne	1,34	0,54	1,25	0,54	1,57	0,56	1,75	0,47
Negatywne	0,94	0,41	0,86	0,34	0,93	0,43	0,72	0,46

Przynależność do wspólnoty religijnej a konstrukcja tożsamości (H₂)

Tabela 4. Różnice w wynikach podskal DIDS ze względu na przynależność do wspólnoty (Test U Manna-Whitneya)

podskala	Z	poziom p	Z popraw	poziom p
Podejmowanie zobowiązań	0,894	0,371	0,896	0,370
Identyfikacja z zobowiązaniem	2,421	0,015	2,429	0,015
Eksploracja wszere	1,181	0,238	1,184	0,236
Eksploracja w głąb	1,077	0,282	1,080	0,280
Eksploracja ruminacyjna	-0,416	0,678	-0,417	0,677

Przynależność do wspólnoty religijnej a preferowane wartości (H₃)

Tabela 5. Różnice w wynikach skal preferencji wartości w grupach porównywanych ze względu na przynależność do wspólnoty (Test U Manna-Whitneya)

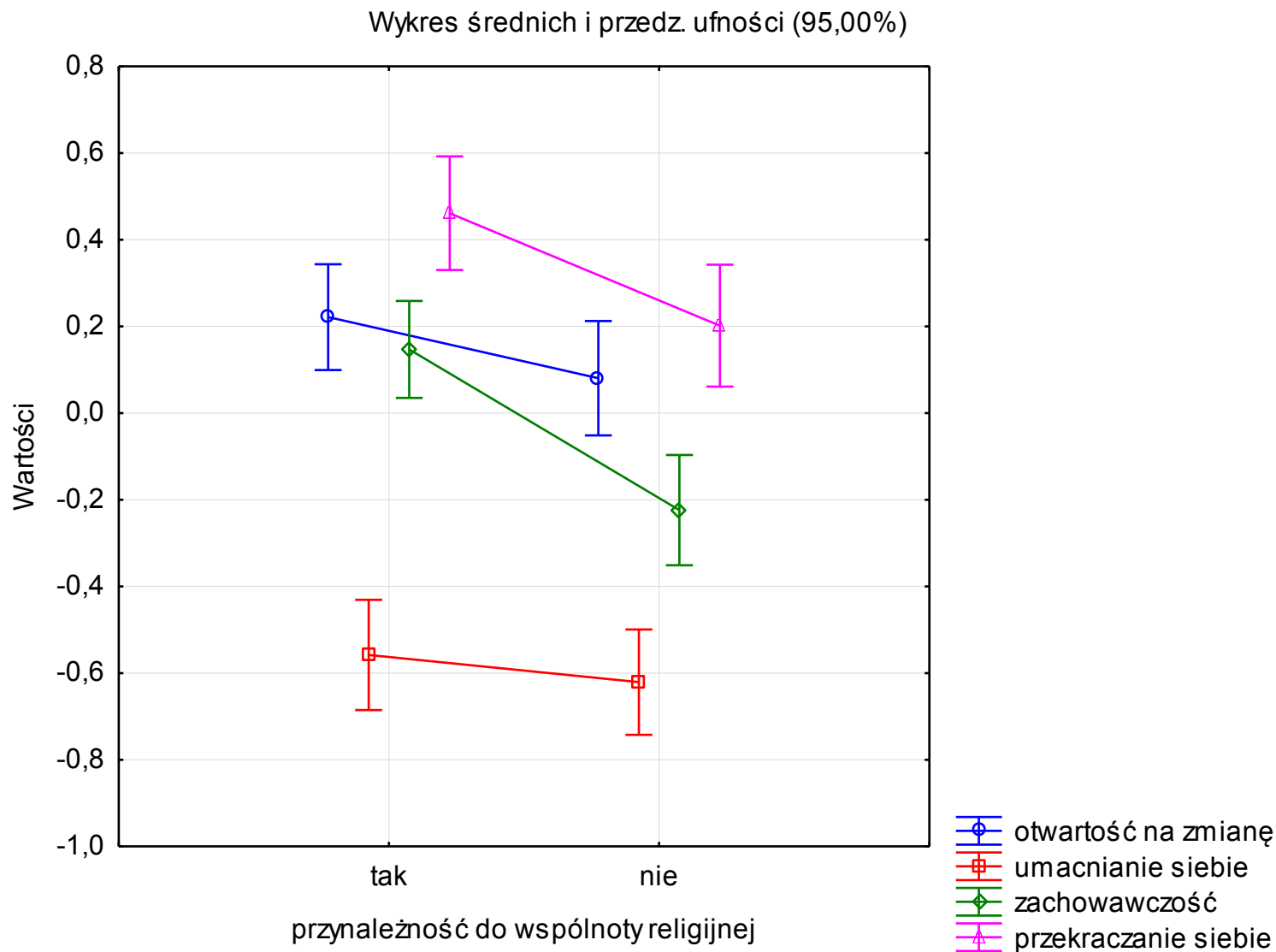
wartości	Z	poziom p	Z popraw	poziom p
<i>Osiągnięcia</i>	1,006	0,315	1,009	0,313
<i>Hedonizm</i>	-0,459	0,646	-0,461	0,645
<i>Stymulacja</i>	-0,246	0,806	-0,247	0,805
<i>Kierowanie sobą w działaniu</i>	2,342	0,019	2,352	0,019
<i>Kierowanie sobą w myśleniu</i>	2,139	0,032	2,147	0,032
<i>Uniwersalizm – tolerancja</i>	1,865	0,062	1,873	0,061
<i>Uniwersalizm ekologiczny</i>	2,483	0,013	2,493	0,013
<i>Uniwersalizm społeczny</i>	2,145	0,032	2,154	0,031
<i>Życzliwość – troskliwość</i>	1,071	0,284	1,076	0,282
<i>Życzliwość – niezawodność</i>	1,601	0,109	1,610	0,107
<i>Pokora</i>	2,466	0,014	2,478	0,013
<i>Przystosowanie do ludzi</i>	2,151	0,031	2,159	0,031
<i>Przystosowanie do reguł</i>	4,096	0,000	4,112	0,000
<i>Tradycja</i>	4,782	0,000	4,799	0,000
<i>Bezpieczeństwo społeczne</i>	3,401	0,001	3,411	0,001
<i>Bezpieczeństwo osobiste</i>	2,125	0,034	2,135	0,033
<i>Prestiż</i>	2,499	0,012	2,507	0,012
<i>Władza nad zasobami</i>	-1,949	0,051	-1,956	0,050
<i>Władza nad ludźmi</i>	2,581	0,010	2,594	0,009

Przynależność do wspólnoty religijnej a obszary preferowanych wartości

Tabela 6. Obszary preferowanych wartości –różnice pomiędzy porównywanymi grupami pod względem przynależności do wspólnoty religijnej (Test U Manna-Whitneya)

Wartości	Z	poziom p	Z popraw	poziom p
<i>otwartość na zmianę</i>	1,114	0,265	1,114	0,265
<i>umacnianie siebie</i>	0,555	0,579	0,556	0,578
<i>zachowawczość</i>	3,849	0,000	3,849	0,000
<i>przekraczanie siebie</i>	2,232	0,026	2,232	0,026
<i>koncentracja na sobie</i>	1,159	0,247	1,159	0,247
<i>koncentracja na innych</i>	3,337	0,001	3,337	0,001
<i>Wzrost</i>	1,644	0,100	1,644	0,100
<i>ochrona siebie</i>	3,242	0,001	3,242	0,001

Przynależność do wspólnoty religijnej a obszary preferowanych wartości

Ryc. 4. Wykres wyników jednoczynnikowej analizy wariacji preferencji zmiennej wartości względem przynależności do wspólnoty religijnej

Status tożsamości jako moderator związku pomiędzy przynależnością do wspólnoty religijnej a częstością stosowania religijnych strategii radzenia sobie ze stresem

Tabela 7. Wyniki wieloczynnikowej analizy wariancji zmiennej strategii względem przynależności do wspólnoty religijnej i statusu tożsamości (MANOVA)

strategie	Efekt	Df	SS	MS	F	P
pozytywne	Wyraz wolny	1	1227630	1227630	1515,224	0,000
	przynależność do wspólnoty religijnej	1	69357	69357	85,605	0,000
	status tożsamości	5	3856	771	0,952	0,447
	przynależność do wspólnoty religijnej*status tożsamości	5	9917	1983	2,448	0,033
	Błąd	395	320028	810		
negatywne	Wyraz wolny	1	290366,6	290366,6	1443,730	0,000
	przynależność do wspólnoty religijnej	1	274,6	274,6	1,366	0,243
	status tożsamości	5	1947,6	389,5	1,937	0,087
	przynależność do wspólnoty religijnej*status tożsamości	5	625,2	125,0	0,622	0,683
	Błąd	395	79443,4	201,1		

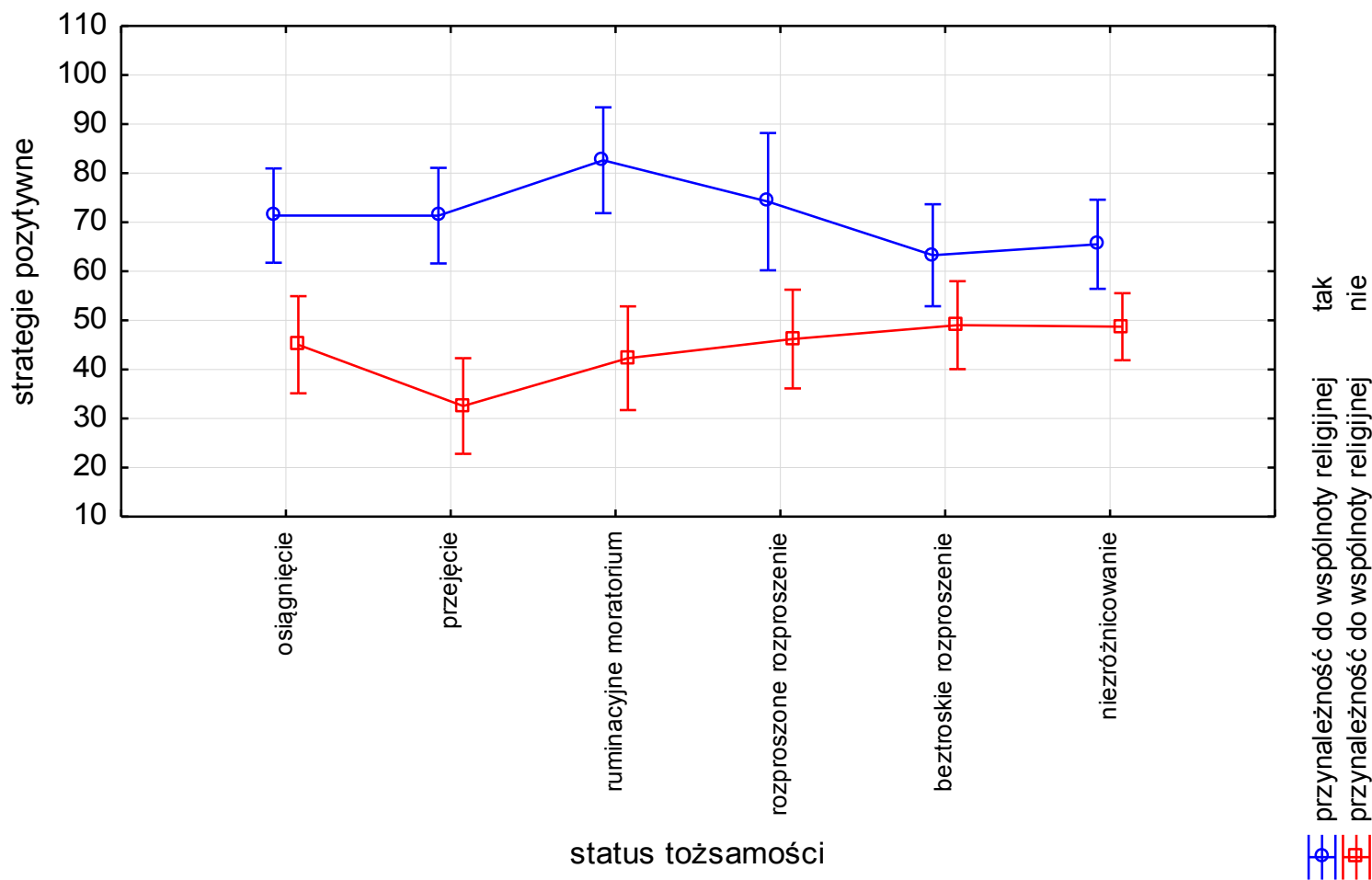
Status tożsamości jako moderator związku pomiędzy przynależnością do wspólnoty religijnej a częstością stosowania religijnych strategii radzenia sobie ze stresem

przynależność do wspólnoty religijnej*status tożsamości; Oczekiwane średnie brzegowe

Bieżący efekt: $F(5, 395)=2,4480, p=.03345$

Dekompozycja efektywnych hipotez

Pionowe słupki oznaczają 0,95 przedziały ufności

Ryc. 5. Wykres wyników wieloczynnikowej analizy wariancji zmiennej strategii względem przynależności do wspólnoty religijnej i statusu tożsamości

Obszar wartości *Przekraczanie siebie* jako moderator związku pomiędzy przynależnością do wspólnoty religijnej a częstością stosowania religijnych strategii radzenia sobie ze stresem

Tabela 8. Wyniki wieloczynnikowej analizy wariancji zmiennej strategii względem przynależności do wspólnoty religijnej i *Przekraczanie siebie* (MANOVA)

Strategie	Efekt	Df	SS	MS	F	P
Pozytywne	Wyraz wolny	1	1435,909	1435,909	2426,157	0,000
	przynależność do wspólnoty religijnej	1	24,014	24,014	40,574	0,000
	<i>przekraczanie siebie</i>	1	4,372	4,372	7,388	0,007
	przynależność do wspólnoty religijnej* <i>przekraczanie siebie</i>	1	4,886	4,886	8,256	0,004
	Błąd	403	238,514	0,592		
Negatywne	Wyraz wolny	1	1481,047	1481,047	2340,117	0,000
	przynależność do wspólnoty religijnej	1	1,015	1,015	1,603	0,206
	<i>przekraczanie siebie</i>	1	1,008	1,008	1,593	0,208
	przynależność do wspólnoty religijnej* <i>przekraczanie siebie</i>	1	0,407	0,407	0,643	0,423
	Błąd	403	255,056	0,633		

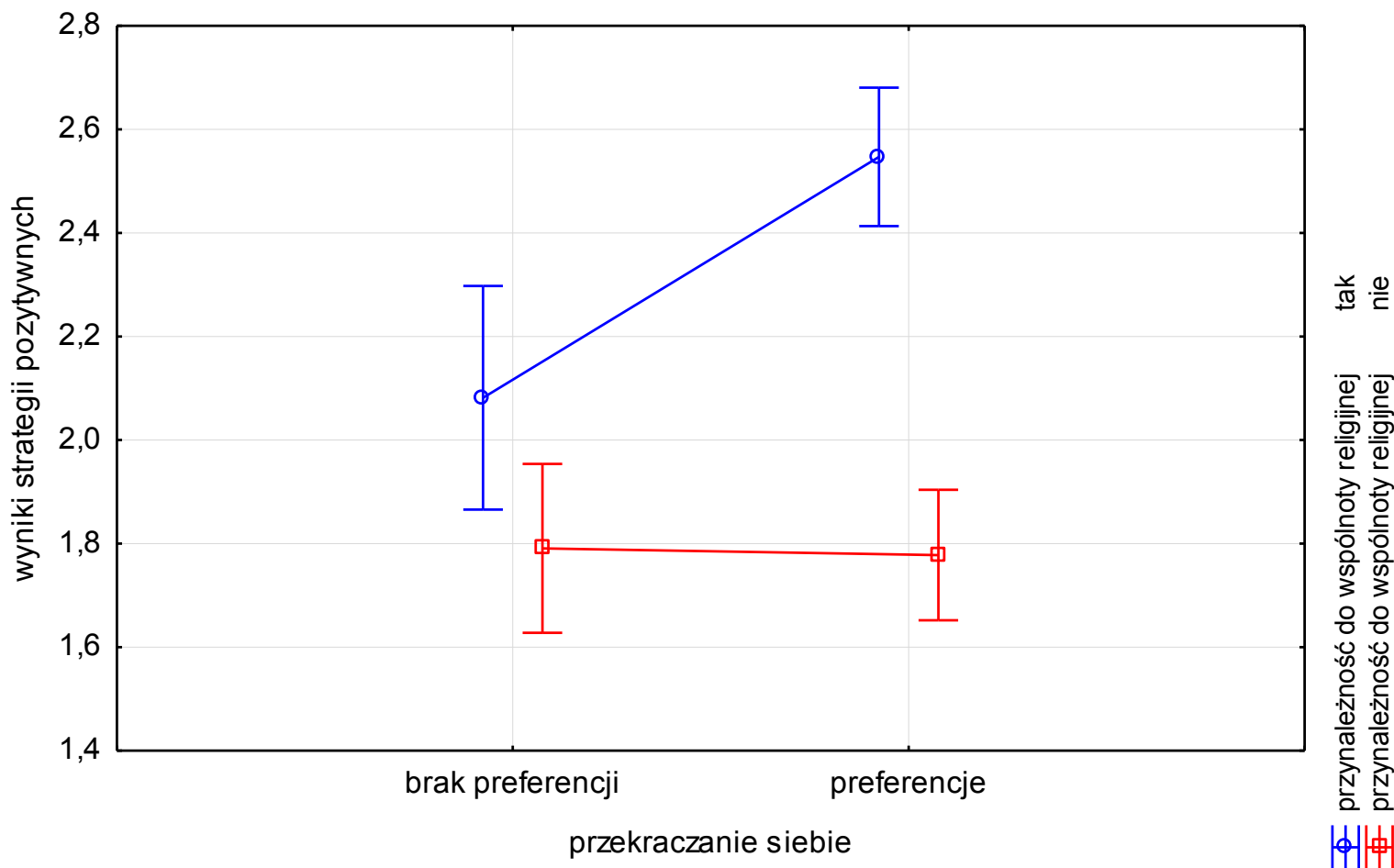
Obszar wartości *Przekraczanie siebie* jako moderator związku pomiędzy przynależnością do wspólnoty religijnej a częstością stosowania pozytywnych religijnych strategii radzenia sobie ze stresem

przynależność do wspólnoty religijnej*przekraczanie siebie; Oczekiwane średnie brzegowe

Bieżący efekt: $F(1, 403)=8,2558, p=,00428$

Dekompozycja efektywnych hipotez

Pionowe słupki oznaczają 0,95 przedziały ufności

Ryc. 6. Wykres wyników wieloczynnikowej analizy wariancji zmiennej strategii pozytywne względem przynależności do wspólnoty religijnej i preferencji obszaru wartości *Przekraczanie siebie*

Przynależność do wspólnoty religijnej a doświadczany stres i satysfakcja z życia (H_9 i H_{10})

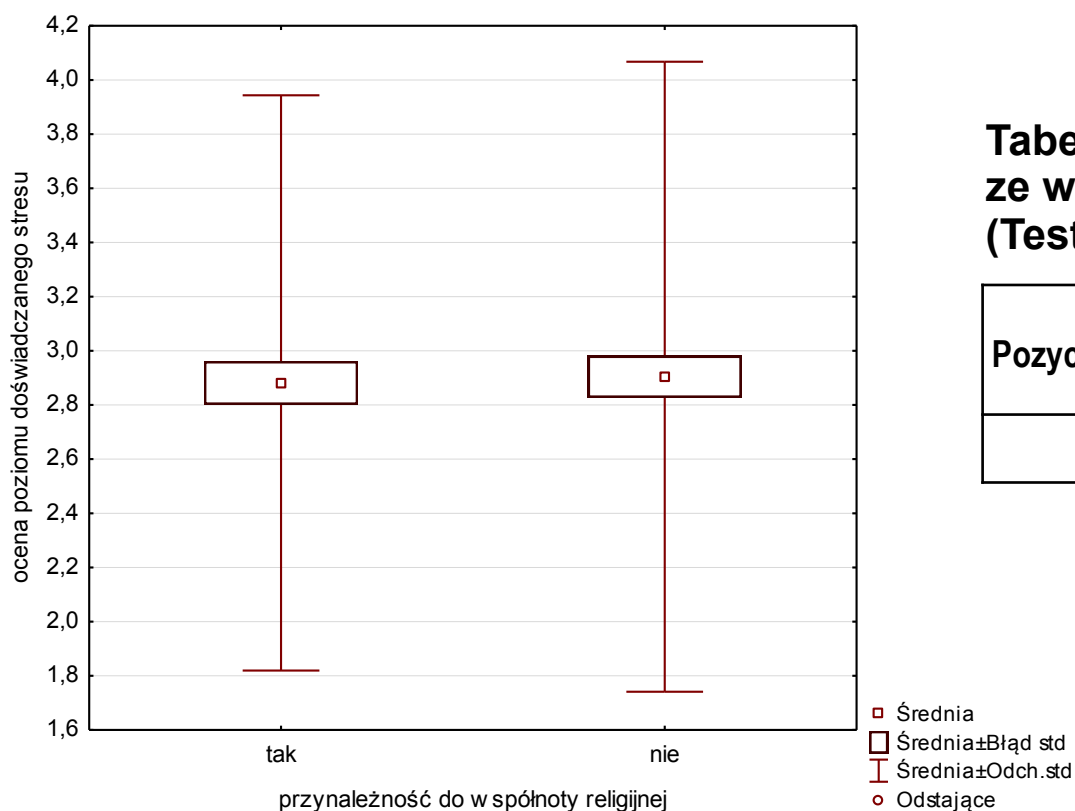

Tabela 9. Różnice w wynikach satysfakcji z życia ze względu na przynależność do wspólnoty (Test U Manna-Whitneya)

Pozycja SWLS	Z	poziom p	Z Popraw	poziom p
SWLS	3,173	0,002	3,405	0,001

Ryc. 7. Rozkład średnich poziomu doświadczanego stresu w porównywanych grupach pod względem przynależności do wspólnoty religijnej

Wnioski i implikacje badania

Ogólne wnioski z badań

1. Przynależność do wspólnot religijnych różnicuje wybór religijnych strategii radzenia sobie ze stresem – młodzi katolicy we wspólnotach religijnych częściej stosują wszystkie pozytywne strategie radzenia sobie ze stresem i niektóre strategie negatywne aniżeli grupa porównawcza.
2. Istnieją różnice w częstotliwości stosowania pozytywnych strategii religijnego radzenia sobie ze stresem pomiędzy różnymi wspólnotami religijnymi.
3. Przynależność do wspólnoty religijnej różnicuje konstrukcję tożsamości i siłę preferowanych wartości oraz ich obszarów.
4. Wyniki wskazują, że pomimo podobnego nasilenia doświadczanego stresu w obu grupach badanych, młodzi katolicy przynależący do wspólnot religijnych deklarują wyższy poziom satysfakcji z życia, aniżeli osoby do wspólnot nieprzynależące.
5. Wyniki wieloczynnikowej analizy wariancji, wskazują, że status tożsamości i obszar wartości *Przekraczanie siebie* moderują związek pomiędzy przynależnością do wspólnot religijnych a wyborem pozytywnych strategii religijnego radzenia sobie ze stresem.

Implikacje praktyczne

- Wspomaganie korzystania z pozytywnych strategii religijnego radzenia sobie ze stresem poprzez oddziaływanie na centralne struktury psychologiczne (tożsamość i obszar wartości *Przekraczania siebie*);
- **Rozważenie wdrożenia nowych rozwiązań dla grup wspólnotowych (przestrzeń współpracy pomiędzy psychologią a teologią);**
- Propagowanie uczestnictwa we wspólnotach religijnych jako grupach konstruktywnie wpływających na rozwój jednostki.

Dziękuję za uwagę

Znaczenie przynależności do grupy religijnej
(w tym służby liturgicznej) dla kształtowania się wybranych
aspektów psychologicznego funkcjonowania młodych katolików.

Refleksje w oparciu o badania kwestionariuszowe

Natalia Pilarska

Bydgoszcz 2016